



ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર અને ધર્મ

અમૂર્ત (Abstract)

તેજસ્વીતા કોઈ જ્ઞાતિ-જાતિની મોહતાજ નથી પરંતુ ઈશ્વરની અસીમકૃપા જ હોય છે. ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરનું જીવનવૃત્તાંત જ આ બાબતને સાર્થક કરે છે. ગરીબી તથા પછાત વર્ગમાંથી પોતાની તેજસ્વિતાના બળથી છે ક સ્વતંત્ર ભારતના બંધારણના ઘડવૈયા બનવા સુધીની સફર પોતેજ ઘણું કહી જાય છે. માનવીની 'સ્વ' ને પાછળ છોડી 'સર્વ' સુધીની યાત્રા એ જ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરને માનવીમાંથી મહામાનવ બનાવ્યા છે. બાબાસાહેબ કહે છે હિન્દુધર્મના બે અંગ છે એક તત્ત્વજ્ઞાન અને બીજું આચરણ. તત્ત્વજ્ઞાનની નજરથી અસ્પૃશ્ય લોકોબલે સ્પૃશ્ય લોકો સમાન હોય પણ તે છતાં આચરણની દૃષ્ટિએથી તેઓ માટે અસમાન નહિ અપવિત્ર પણ છે. જ્યારે તેમણે બૌદ્ધ ધર્મ અંગીકાર કરવાનો નિર્ણય કર્યા ત્યારે તેમણે ટીકા-ટિપ્પણી ઓનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. અસ્પૃશ્યતા એ સનાતન હિન્દુધર્મનો ભાગ છે. તેમનું એવું માનવું છે કે અસ્પૃશ્યતાથી મુક્તિ પામવા માટે ધર્માતરણ જરૂરી છે. ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર મહામાનવ હતા. એમનું સમગ્ર જીવન એક સંદેશ છે, એમના વિશે મનન-ચિંતન કરીશુંતો ડૉ.બાબાસાહેબનું સમગ્ર જીવન આપણને અન્યાય, અત્યાચાર, અધિકાર અને સ્વાભિમાન માટે લડવાની તાકાત આપે છે. એમણે કરેલા સામાજિક સંઘર્ષમાંથી આપણને અન્યાય સામે લડત લડવાની નિરંતર પ્રેરણા મળતી રહે છે. તેમણે દલિતોના આરક્ષણ, હકો, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ અને શિક્ષણ માટે અનેક લડતો આપી અને વિજય મેળવ્યો. બૌદ્ધ ધર્મ એટલે નીતિ. બૌદ્ધધર્મમાં ઈશ્વરનું સ્થાન નીતિએ લઈ લીધું છે. ધર્મ શબ્દનો ક્રાંતિકારી અર્થ બૌદ્ધધર્મે વિચાર રજૂ કર્યો. બ્રાહ્મણોના મતાનુસાર ધર્મ એટલે યજ્ઞ અને ઈશ્વરને અપાતી આહુતિ હિન્દુધર્મનું સામાજિક તત્ત્વ અસમાનતા છે તો બૌદ્ધધર્મ સમાનતાનો પર્યાપ છે જીવનમાં પ્રગતિ કરવી હશે તો ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરે જે રસ્તો બતાવ્યો છે. એ જ રસ્તે ચાલવું પડશે. આખીય બૌદ્ધ ધર્મમાં એક વાતનો રણટંકાર છે - 'અપ્ય દીપો ભવ' અર્થાત સ્વયંપ્રકાશિત થાવ. અંધકાર તમારા પડખે નહીં ફરકે. તેમણે તેમના જીવનમાં ક્યારેય અંધકારને નજીક ફરકવાના દીધો. સમાજ જીવનનીગતિ કરવી હશે તો સ્વયં પ્રકાશિત થયા સિવાય કોઈ માર્ગ જ નથી.

ભીમરાવનું જન્મ, બાળપણ અને શિક્ષણ

ડૉ. ભીમરાવ આંબેડકરનો જન્મ 14 એપ્રિલ 1891ના રોજ મધ્યપ્રદેશમાં આવેલ મહુની લશ્કરી છાવણીમાં હિન્દુ સમાજમાં અસ્પૃશ્ય ગણાતી મહાર જાતિમાં જન્મ થયો હતો. ભીમરાવના પિતાશ્રી સુબેદાર રામજી માલોજી શકપાલ મીલટરીમાં સુબેદારના હોદા ઉપર હતા. આ વીરસપૂતને પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવવામાં અનેક સંઘર્ષોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. વિદ્યાર્થી તરીકે ભીમરાવનું જીવન અત્યંત કષ્ટદાયક

હતું. અસ્પૃશ્ય ગણાતી જાતિમાં જન્મ થયો હોવાથી શાળામાં વર્ગના બીજા બાળકોથી એમને અલગ બેસાડવામાં આવતા. ગરીબી તો જન્મથી જ લલાટે લખાઈ હતી એમાં અસ્પૃશ્યતાનું ઉમેરણ થયું હતું એટલે જીવનમાં ડગલે ને પગલે અપમાનિત થવું પડતું હતું. ભીમરાવના પિતા નિવૃત્ત થઈને મુંબઈમાં રહેવા આવ્યાં તેથી હાઈસ્કૂલનું શિક્ષણ મુંબઈની એલ્ફીન્સ્ટન હાઈસ્કૂલમાં લીધું અને 1907માં મેટ્રિક પરિક્ષા પાસ કરનાર કરી. ભીમરાવ દલિત સમાજના મેટ્રિક પાસ કરનાર પ્રથમ વિદ્યાર્થી હતા. ભારતની અછૂત ગણાતી જાતિમાં વિદેશની ગણનાપાત્ર વિશ્વ વિદ્યાલયમાંથી સર્વોત્તમ પદવીઓ મેળવવાનું સદભાગ્યે ડૉ. ભીમરાવને પ્રાપ્ત થયું. તેમણે સૂત્ર આપ્યું હતું કે, શિક્ષિત બનો, સંગઠિત બનો અને સંઘર્ષ કરો.

રાજનેતાની ભૂમિકામાં.....

બહુમુખી પ્રતિભાશાળી આ રાષ્ટ્રીય મહાપુરુષ, મહાન શિક્ષણશાસ્ત્રી, મહાન અર્થશાસ્ત્રી, મહાન ઇતિહાસકાર, પ્રખર પત્રકાર, પ્રભાવી નેતા, તેમજ સમતાબંધુતા અને માનવ અધિકારોના રક્ષક એવા મહામાનવ હતા. 2 વર્ષ 11 માસ અને 18 દિવસનો અથાગ પરિશ્રમ કરીને તેમને દેશનું બંધારણ ઘડ્યું માટે તો તેઓ આપના બંધારણના ઘડવૈયા કહેવાયા. તેમની મહત્વાકાંક્ષા એટલી ઉન્નત હતી કે રાષ્ટ્રનું સર્વોચ્ચ પદ પણ તેમની યોગ્યતા અને ક્ષમતાની દૃષ્ટિએ નાનું જ લાગે ભારતના સર્વોચ્ચ પદથી સન્માનિત બાબા સાહેબ આંબેડકરનું જન્મશતાબ્દી વર્ષ ઉજવાયું એ ગૌરવની વાત છે.

ડૉ. બાબાસાહેબના ધર્મસંગ્રામનું એક મહત્વપૂર્ણ રણક્ષેત્ર હતું હિન્દુકોડ બિલ રાત-દિવસ જાગીને કષ્ટો વેઠીને પણ તેમણે આ બિલ તૈયાર કર્યું હતું જે કે બિલપર સંમતિ ન મળી આથી બાબાસાહેબે મંત્રીમંડળમાંથી રાજીનામું આપી દીધું. હિન્દુ ધર્મનો ત્યાગ કરવાનો નિર્ણય લીધા પછી પણ તેઓ હિન્દુકોડ બિલ પ્રત્યે આટલા સંવેદનશીલ હતા.

1990માં તેમને ભારત સરકારે સર્વોચ્ચ પદવી 'ભારત રત્ન' થી નવાજ્યા છે. 6 ડીસેમ્બર 1956નો દિવસ દેશભરના નાગરીકો અને વિશેષ કરીને પદદલિત, શોષિત, પીડિત જનતાને કરમો આંચકો આપનારો દિવસ હતો. ડૉ. બાબાસાહેબના જીવનનો ઝળહળતો દીવો તે દિવસે લૌકિક અર્થમાં શાંત થઈ ગયો.

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર અને હિન્દુધર્મ

ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરનો પરિવાર અત્યંત ધાર્મિકવૃત્તિ ધરવતો હતો તેમના દાદા માલોજીરાવે રમાનંદ સંપ્રદાયની દિક્ષા લીધી હતી આધ્યાત્મિકતા એમના નસનસમાં લોહી બનીને વહેતો હતો. પિતા રામજી પણ એટલા જ ધાર્મિક તેમણે પણ કબીરપંથની દિક્ષા લીધી હતી. બાબાસાહેબના કાકા એ પણ સન્યાસની દિક્ષા લીધી હતી અને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિ માટે ગૃહત્યાગ કર્યો.

વિશ્વભરમાં ભારતીય સંસ્કૃતિ અને સભ્યતાની બોલબાલા હતી પરંતુ અહીં ઘર આંગણે પોતાના જ સમાજ બાંધવોને હડધૂત કરવામાં આવતા. પોતાના જ સમાજના ભાઈઓને અછૂત કહીને અપમાનિત કરતો. આભડછેટ અને ઊંચનીચના ભેદભાવો આ સમાજમાં એક ભયંકર વિકૃતિરૂપે પ્રવેશ કર્યા.

ધર્મનિરપેક્ષતા અને વિવિધતામાં એકતા જેવા સુત્રો ભલે આપણા સમાજમાં ઉચ્ચારાતાં હોય પણ તેની વરવી વાસ્તવિકતા કઈક અલગ જ છે. ઉચ-નીચ, જ્ઞાતિ-જાતિ, ધનવાન, ગરીબી જેવા અનેક વર્ગોની આપના સમાજમાં આજે પણ હયાતી છે. અને આ વર્ગોની સમાજને અંદરથી ખોખલો બનાવી રહ્યા છે. આભડછેટ, જાતિવાદ, ઉચ-નીચ જેવા જીવલેણ રોગ સદીઓથી સમાજની શક્તિને નબળી પાડી રહ્યા છે. ગરીબો અને અસ્પૃશ્યોને દયનીય સ્થિતિમાં આરાખવાનો તેમનો અંગત સ્વાર્થ હતો. તેઓ પોતાની વિદ્રત અને સવર્ણ હોવાથી પ્રતિષ્ઠાનો ઉપયોગ ધર્મના વિકૃત સ્વરૂપ ધડવા માટે તેઓ વેદ, ઉપનિષદ અને ધર્મશાસ્ત્રોનું મન ફાલે એમ અર્થઘટન કરીને શ્રેષ્ઠ ધર્મગ્રંથોને પણ કલંકિત કરતા હતા. હિન્દુસ્તાનની કાયમી કમજોર કડી સમી જ્ઞાતિવાદી સમાજીક વિચારધારાની અભેદ દીવાલ સામે કોઈ પણ પ્રકારના પૂર્વગ્રહ વિના ઝઝૂમી સમાજીક અને રાજકીય ક્રાંતિ સર્જનાર શિલ્પીઓમાં ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર જીવત દંતકથારૂપી વ્યક્તિ બની રહ્યા છે. બાબાસાહેબ કહ્યું કે ‘હું એક એ અવા આદર્શ સમાજ યાહું છું જે સ્વતંત્રતા, સમાનતા અને બંધુત્વ પર આધારિત હોય’.

હિન્દુધર્મ અને હિન્દુધર્મના તત્ત્વજ્ઞાનનો તેમણે વિરસ્કાર કર્યો. પરંતુ એનો અર્થ એવો પણ નથી થતો કે તેઓ ધર્મ વિધ્વંસક હતા. ધર્મની જરૂરીયાત પર તેમનો વિશ્વાસ હતો. બાબાસાહેબ કહેતા કે મનુષ્ય જીવનમાં ધર્મનું મોટું સ્થાન છે અને આપણી પાસે જે સારી બાબતો છે તે ધર્મની ઊપજ છે. બીજા ધર્મને આદર આપવાની ઉદારતા બાબાસાહેબ પાસે હતી બૌદ્ધધર્મ સ્વીકાર્યા બાદ તેમણે પોતાના અનુયાયીઓને હિન્દુ દેવી-દેવતાઓની પૂજા ન કરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ લેવરાવી ન હતી.

બાબાસાહેબની દઢતા પાછળ તેમના ધાર્મિક સંસ્કાર જવાબદાર હતા. આ જ કારણે દિક્ષાભૂમિ પર હિન્દુધર્મના ત્યાગ સમયે તેઓનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું હતું. કોઈ પણ ધાર્મિક વ્યક્તિને સ્પર્શી જાય એવો બાબાસાહેબનો ધર્મપ્રેમ હતો. ભારત એક ધર્મભૂમિ છે. ભારતના નવજીવન અને ધર્મના નવજીવનના પરસ્પરના સંબંધો ધરવતા ભારતનો ઉદય થશે ત્યારે તેનો અર્થ એ જ કે સનાતન ધર્મનો ઉદય થશે. ભારત સર્વશ્રેષ્ઠ હોવા જોઈએ તેનો અર્થ એવો થાય કે સનાતન ધર્મનો પ્રસાર અને વિસ્તાર થવો જોઈએ. ભારતનું અસ્તિત્વ ધર્મને માટે અને ધર્મના જ કારણે જ છે.

બાબાસાહેબે કાયમ રમાબાઈનો આદર કર્યો છે. તેમના મનને ઠેસ લાગે એવું એક પણ કામ તેઓએ કર્યું નથી. રમાઅબાઈના અંતિમસંસ્કાર હિન્દુ વિધિ-વિધાન અનુસાર કર્યા. તેમણે પોતે મુંડન કરાવ્યું રમાબાઈના નિધન પછી એજ વર્ષ 13 ઓક્ટોબર 1935ના દિવસે યેવલામાં બાબાસાહેબે ઘોષણા કરી કે ‘હું હિન્દુ તરીકે જન્મ્યો છું પણ હિન્દુ તરીકે મરીશ નહિ’ પ્રતિજ્ઞા લીધાના 16 વર્ષ પછી 14 ઓક્ટોબર 1956ના નાગપુરમાં તેમણે બૌદ્ધધર્મની દિક્ષા લીધી.

હિન્દુસમાજ વ્યવસ્થામાં ‘અસ્પૃશ્ય’ હોવાનો અર્થ અસ્પૃશ્યજાતિમાં જન્મેલ વ્યક્તિને જન્મથી જ અપવિત્ર અને અછૂત માનવામાં આવે છે. જ્ઞાન, સંપત્તિ, શિક્ષણ મેળવવાનો તેમનો કોઈ અધિકાર નથી. સામાજિક રીતે અછૂતોને માથે મેલું ઉપાડવા સહિત કામ કરવા જોઈએ એવી માનસિકતા સમાજમાં પ્રવર્તે છે. હિન્દુસમાજમાં પશુ અછૂત નથી, અહિન્દુ અછૂત નથી પણ અસ્પૃશ્યોને માત્રને માત્ર અપમાન સહન કરવા પડે છે. બાબાસાહેબને આ જડ અસ્પૃશ્યતા સામે મોરચો માંડવો હતો. ‘મારે હિમાલયનો સામનો કરવાનો છે’.

તેમનું આ નિવેદન સંકેતાત્મક છે હિન્દુધર્મમાં દરેક મોરચે અસ્પૃશ્યતા જોવા મળે છે. ધાર્મિક મોરચે અસ્પૃશ્યતાને હિન્દુધર્મનો એક ભાગ માનવામાં આવ્યો છે.

હિન્દુધર્મના તત્વજ્ઞાનનું અભિમાન અને સમગ્ર હિન્દુસમાજની ચિંતા તેમના વિચારમાં દેખાઈ છે. મહાડસંગ્રામને ધર્મસાગર કહેવા બાબતે બાબાસાહેબ લખે છે(ધર્મ સાગર એટલે ધર્મ માટે થતો સંગ્રામ) એટલે માટે કે અસ્પૃશ્ય હિન્દુને પણ ઉચ્ચ હિન્દુઓ જેવા જ સમાન યોગ્યતાનો અધિકાર છે. અસ્પૃશ્ય હિન્દુ અને સ્પૃશ્ય હિન્દુ એક જ ધર્મ અને એક જ વ્યાપક તત્વજ્ઞાન સ્વીકાર કરનાર લોકો છે. હિન્દુધર્મનો સિદ્ધાંત ખ્રિસ્તી અને મુસ્લિમધર્મના સિદ્ધાંતોની અપેક્ષા કરતાં વધારે સમાનતા પોષક તત્વ છે. જ્યાં કોઈ ઉચનીયનો ભેદભાવ હતો નથી મહાન ધર્મનું આ જીવંત અને સાક્ષાત તત્વ છે.

ધર્મના આચરણમાં બદલાવ આવવો જોઈએ આ પરિવર્તન સમાજના પ્રતિષ્ઠિત અને જાણકાર લોકો દ્વારા થવું જોઈએ. મહાડના ધર્મસંગ્રામને નિમિત્તે બનાવી બાબાસાહેબે હિન્દુસમાજની વિધ્વાન વ્યક્તિઓ સમક્ષ ધર્મના આચરણમાં પરિવર્તન લાવવાનો પડકાર ફેંક્યો હતો. આ પડકાર એ સમયના જાણકાર લોકોએ સ્વીકાર્યો ન હતો. મહાડના ધર્મસંગ્રામમાંએ સમયે વિધ્વાન હિન્દુ ઓને ધર્મના આચરણમાં પરિવર્તન લાવવાને બદલે તળાવનું શુદ્ધીકરણ કરી લીધું અછુતોએ પાણી ગ્રહણ કરતા વિધ્વાન હિન્દુઓએ જ હોબાળો કર્યો. મહાડ ચવદાર તળાવના સત્યાગ્રહ દરમિયાન 25 ડીસેમ્બર 1927ના દિવસે મનુસ્મૃતિનું દહન કરવામાં આવ્યું. એ સમયે મનુસ્મૃતિને હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રમાં સૌથી મહત્વનો અધિકૃત ગ્રંથ માનવામાં આવતો હતો. મહાડનો સંઘર્ષ જે રીતે બીજા અધ્યાય મંદિર સત્યાગ્રહનો છે. નાસિક સ્થિત કાલારામ મંદિરનો સત્યાગ્રહ અને અમરાવતીના અંબાદેવી મંદિરના સત્યાગ્રહ જેવા સત્યાગ્રહો ખુબ મહત્વ પૂર્ણ છે. અછૂત બંધુઓએ 13 ઓક્ટોબર 1929માં પાર્વતીના મંદિરમાં પ્રવેશનો સત્યાગ્રહ શરૂ કર્યો આ સત્યાગ્રહ સફળ ન થયો. એટલે સ્પૃશ્ય હિન્દુઓએ અસ્પૃશ્ય માટે મંદિરના અધિકારનો અસ્વીકાર કરી દિધો. આ હિન્દુત્વની રક્ષાકરવા માટે હજારો અછુતોએ પોતાનું જીવન ન્યોછાવર કરી દીધું છે. હિન્દુત્વના નામ પર બનાવેલા મંદિરો જેટલા સવર્ણોના છે એટલા જ અછુતોના પણ છે.

ચેવલા પરિષદ

13 ઓક્ટોબર 1935ની ચેવલા પરિષદની પાશ્ચાદ ભૂમિમાં મહાડ અને મંદિર પ્રવેશ સત્યાગ્રહ પડેલા છે. માનવીય અધિકાર અને હિન્દુસમાજમાં સમાનતાનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરવામાં આ સંઘર્ષ નિષ્ફળ સાબિત થયો. જે ધર્મ આપણને સમાન દરજ્જો આપે, સમાન અધિકાર આપે માન-સન્માન આપે એવો ધર્મને અપનાવવો જોઈએ. હિન્દુધર્મથી જોડાયેલા તમારો નાતો હવે તોડી નાખો જ્યાં શાંતિ અને સ્વાભિમાન મળે તે ધર્મમાં જાવ. ચેવલા પરિષદમાં ત્રણ પ્રસ્તાવ પસાર થયા.

- 1) સમાનતા અને સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્માત્રણ જરૂરી છે.
- 2) પરિષદમાં ડૉ. બાબાસાહેબનએ વિશ્વાસ અપાવે છે કે મહાર જાતિ સામૂહિક ધર્માત્રણ માટે તૈયાર છે.
- 3) ધર્માત્રણની દિશામાં પગરણના ભાગ રૂપે આપણે હિન્દુ દેવી-દેવતા ઓની પૂજા કરવાનું છોડી દઈશું. હિન્દુઓના તહેવાર નહિ ઉજવીએ અને હિન્દુમંદિરમાં પ્રવેશ નહિ કરીએ.

ધર્માતરણની ઘોષણા હિન્દુસમાજ પર વિસ્ફોટક સમાન હતી. હિન્દુમાંથી મુસલમાન અને ખ્રિસ્તી થઇ જવાના કારણે હિન્દુ સમાજનું સંખ્યાબળ ઘટશે ધર્માતરણની ઘોષણાથી હિન્દુસમાજને તેના ભવિષ્યની ચિંતા પેઠી. અસ્પૃશ્યતા એ સનાતન હિન્દુ ધર્મનો ભાગ છે. તેમનું એવું માનવું છે કે અસ્પૃશ્યતાથી મુક્તિ પામવા માટે ધર્માતરણ જરૂરી છે.

બાબાસાહેબ ધર્મપરિવર્તનની ઘોષણા પછી ખ્રિસ્તી અને મુસલમાનો રાજીના રેડ થાય ગયા. ખ્રિસ્તીઓ અને મુસલમાનોએ પણ પ્રયાસ કર્યા કે બાબાસાહેબ એમના ધર્મને સ્વીકારે. મુસલમાન બની જવાનો બાબાસાહેબનો જરા પણ વિચાર ન હતો તેઓ કોઈકવાર મુસલમાન થઇ જવાની ધમકીઓ આપતા હતા.

ધર્મ પરિવર્તન

13 ઓક્ટોબર 1935માં તેમણે ધર્મપરિવર્તનની ઘોષણા કરી અને 14 ઓક્ટોબર 1956માં તેમણે ધર્માતરણ કરી લીધું. એકવીસ વર્ષ સુધી તેઓ બૌદ્ધધર્મનો અભ્યાસ કરતા રહ્યા. 1941માં તેમણે અસ્પૃશ્યોને બુદ્ધ ઉજવવાનો નિર્દેશ આપ્યો. 14 ઓક્ટોબર 1956માં નાગપુરમાં ભવ્ય સમારોહયોજી પોતાના અનુયાયીઓ સાથે તેમણે બૌદ્ધધર્મની દિક્ષા લીધી.

બૌદ્ધ ધર્મ એટલે નીતિ. બૌદ્ધધર્મમાં ઈશ્વરનું સ્થાન નીતિએ લઇ લીધું છે. ધર્મ શબ્દનો ક્રાંતિકારી અર્થ બૌદ્ધધર્મે વિચાર રજૂ કર્યો. બ્રાહ્મણોના મતાનુસાર ધર્મ એટલે યજ્ઞ અને ઈશ્વરને અપાતી આહુતિ હિન્દુ ધર્મનું સામાજિક તત્વ અસમાનતા છે તો બૌદ્ધધર્મ સમાનતાનો પર્યાપ છે.

બૌદ્ધ ધર્મ સ્વીકારીને બાબાસાહેબે કહ્યું કે ગૌતમ બુદ્ધનો જન્મ અહિયાં જ થયો. જ્ઞાન સાધના પણ કરી તેમણે અહીં જ્ઞાન લાધ્યું ગૌતમ બુદ્ધનું પહેલું ધમ્મચક્ર પરિવર્તન અહિયાં થયું. ગૌતમ બુદ્ધનું નિધન પણ આ ભૂમિપર થયું. દુનિયા ભરમાં વૈદિકધર્મ ફેલાયેલો “સંપૂર્ણ વિશ્વને બૌદ્ધ માય બનાવીશું” એવો એક સાંકૃતિક ધ્યેયવાદ બાબાસાહેબે આખા સમાજ સામે મુક્યો. ભારતનો ધ્યેય છે વિચારોના સમન્વયનો આધાર વિશ્વશાંતિનું નિર્માણ કરવું બૌદ્ધધર્મ હિન્દુ ધર્મનો જ એક ભાગ છે. આજના હિન્દુધર્મની અપેક્ષાએ બૌદ્ધ ધર્મ જ છે હિન્દુ ધર્મનીતિ પર સ્થાપયેલો છે. એ જ રીતે બૌદ્ધ માર્ગદાતા છે. બૌદ્ધ સિવાય બધા ધર્મ સંસ્થાપકોએ મોક્ષદાતાની ભૂમિકા લીધી.

14 ઓક્ટોબર 1956 માં નાગપુરમાં તેમણે અને તેમના અનુયાયીઓને ધર્માતરણ કરાવી સ્વયં પણ બૌદ્ધધર્મ અંગીકાર કર્યો. પરંતુ કમનસીબે 6 ડીસેમ્બર 1956ના રોજ તેમનું અવસાન થયું. તેમનો અંતિમ સંસ્કાર મુબઈમાં કરવામાં આવેલા. તેમની અંતિમ સંસ્કાર ભૂમિ ચૈત્યભૂમિના નામે પ્રસિદ્ધિ છે.

‘ધન્ય છે તેમની જનેતા, જેણે બાબાસાહેબ જેવા તેજસ્વી, માનવ પ્રેમી વીરસપૂતને જન્મ આપ્યો’.

સંદર્ભ સૂચી

- I. કિશોર મકવાણા 'સમાજીક ક્રાંતિના મહાનાયક ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકર'. અમદાવાદ.
- II. ડૉ. ધનંજય કીર 'ડૉ. આંબેડકર: જીવન અને કાર્ય' અમદાવાદ.
- III. હેમંતભાઈ યાજ્ઞિક 'જન સામાન્યના સમુદ્ધારક ડૉ. ભીમરાવ આંબેડકર' અમદાવાદ.
- IV. ચંદુ મહેરિયા 'સમતાના સેનાની ડૉ. આંબેડકર' અમદાવાદ.

Chavda Dilipchandra I.

Visiting professor
Government Arts College
Maninagar (East)

Copyright © 2012 – 2018 KCG. All Rights Reserved. | Powered By: Knowledge Consortium of Gujarat